

Ortografia

pisownia „ó”

1. gdy wymienia się na **o**, **e**, **a** (dwór – dwory, siódmy – siedem, wrócić- wracać),
2. w zakończeniach:
 - - ów - Kraków, chłopców,
 - - ówka - złotówka, końcówka,
 - - ówna - leśniczówka,
 - wyjątki - skuwka, zasuwka, wsuwka,
3. na początku niewielu wyrazów – ósmy, ósemka, ówdzie, ówczesny, ów,
4. nie występuje na końcu wyrazów,
5. Zapamiętaj: córka, ogórek, włóczka, chór, próba, skóra, sójka, król, góra, wiewiórka, wróbel, źródło, córka.

pisownia „u”

1. na końcu wyrazów (światu, telefonu),
2. na początku rzeczowników i czasowników (umowa),
3. piszemy w zakończeniach
 - - un - opiekun
 - - unek - rachunek
 - - unka - opiekunka
 - - uchna - córuchna
 - - utki - milutki,
 - - uszka - pieluszka
 - - uszek - staruszek.
 - - uch - leniuch
 - - ula - babula
 - - ulka - brzydula
 - - ulec - budulec
 - - us - dzikus
4. piszemy w zakończeniach wyrazów:
 - - uje - rysuje, buduję,
 - - ujesz - rysujesz, budujesz
 - - uję - rysuję („uje” nigdy się nie kreskuje).
5. piszemy w większości wyrazów w języku polskim,
6. piszemy zdrobniających zakończeniach wyrazu (maluchny, cichutki)
7. pamiętaj: skuwka, zasuwka

pisownia „rz”

1. gdy wymienia się na **r** (starzec – stary),
2. w zakończeniach wyrazów rodzaju męskiego:
 - - **arz** - piekarz
 - - **erz** - rycerz
 - - **mierz** - kątomierz
 - - **mistrz** - zegarmistrz
3. piszemy po spółgłoskach:
 - **p** - brzuch
 - **b** - przyroda
 - **t** - trzymać
 - **d** - drzewo
 - **k** - krzew
 - **g** - grzbiet
 - **ch** - chrzan
 - **j** - spojrzeć
 - **w** - wrzenie

4. Wyjątki:

- kształt, pszczoła, pszenica, Pszczyna, wszystko, zawsze,
- garaż, pejzaż, jeź, bandaż, papież,
- warzywa, rzepa, rzodkiewka, poprzeczka, rzodkiewka, rzucać, tarzać, uderzać, wierzyć, korzystać, kojarzyć, rząd, urząd, porządek, zarząd, rządzić.

pisownia „ż”

1. gdy wymienia się na **g, dz, h, z, ź, s**,
 - odważny - odwaga
 - mosiężny - mosiądz
 - drużyna - duch
 - mrożony - mróz
 - zakażenie - zakaźny
 - niżej - nisko
2. niekiedy w zakończeniach (rzeczowniki rodzaju żeńskiego),
 - - **aż** – reporta**ż** (rzeczownik rodzaju męskiego obcego pochodzenia),
 - - **eż** – młodzie**ż**,
3. po literach **l, ł, r, n** - lżejszy, małżeństwo, oskarżenie.

pisownia „ch”

1. piszemy kiedy wymienia się na **sz** (muchy - musze, ucho- uszy, blacha – blaszka),
2. zawsze na końcu wyrazów słuch, mech (wyjątek **druh**),
3. po literze **s** – schronisko, schyłek, schlebiać,
4. w większości wyrazów, gdy na nic się nie wymienia (chmura, chwalić, chryпка, chusta, chwila, wachlarz).

pisownia „h”

1. piszemy wtedy, gdy wymienia się na **g, ź, z, dz**,
 - wahać - waga,
 - druh - drużyna,
 - błahy - błazen,
 - wataha - watahdze.
2. pamiętaj: bohater, haftować, hak, hamulec, Hania, hejnał, hełm, herb, historia, hodowla, honor, horyzont, hotel, huk, humor, huragan, huścić, huta, Hymn,
3. w czasownikach po literze **-z** (zharmonizować) - reguła nie dotyczy czasowników rozpoczynających się sylabą **-roz**, które zapisuje się podobnie jak wyrazy bez tej części (rozchorować się – chorować).

pisownia wyrazów wielką i małą literą

1. imiona własne ludzi, zwierząt, drzew, np. Jan Nowak, Reks, Krasula, Bartek (drzewo),
2. przydomki, pseudonimy, pseudonimy, przezwiska, nazwy postaci literackich, np. Kazimierz Wielki, Janko Muzykant, „Rudy”;
3. nazwy świąt i okresów świątecznych, np. Nowy Rok, Dzień Matki, Wielkanoc, Boże Narodzenie;
4. nazwy gwiazd, planet i konstelacji, np. Mars, Wenus, Droga Mleczna;
5. nazwy części świata, oceanów, mórz, rzek, jezior, pustyni, wysp, puszczy, np. Atlantyk, Morze Bałtyckie, Puszcza Białowieska, Kanał Panamski;

I reguła– wielkiej litery używamy wówczas, gdy wyraz *morze* tworzy nazwę wraz z określeniem odpowiadającym na pytanie *jakie?* (Morze Bałtyckie) czyje? kogo? (Morze Beringa). W pozostałych przypadkach, gdy takiego pytania nie można zadać piszemy nazwę: morze Bałtyk, jezioro Mamry. Ale Jezioro Wiktorii

II reguła (to samo tylko inaczej ujęte) Jeżeli drugi człon nazwy jest rzeczownikiem w mianowniku, to pierwszy człon piszemy małą literą, np. morze Bałtyk, pustynia Gobi;

6. nazwy mieszkańców kontynentów, państwa, regionów, a także nazwy szczepów i plemion, np. Europejka, Azjata, Polak, Ślązak, Apacz;
7. nazwy kontynentów, państw, regionów, miast, wsi, osiedli, np. Europa. Polska, Mazowsze, Dąbie, Jelenia Góra,
Przymiotniki od nich utworzone piszemy małą literą, np. państwo polskie, język polski, kultura europejska
8. nazwy parków, ulic, zabytków, rynków, np. Łazienki, Planty, Wawel, Rynek Główny
Jeżeli stojący na początku nazwy wyraz (ulica, kopiec, kościół, most) jest rzeczownikiem pospolitym (nie wchodzi ściśle w skład nazwy), piszemy go małą literą, np. ulica Sławkowska, parki Ujazdowski, kościół Mariacki, most Poniatowskiego, kopiec Kościuszki, pomnik Mickiewicza
Zapamiętaj
aleja Kasztanowa – ale Aleje Jerozolimskie (użycie w liczbie pojedynczej słowa aleja decyduje o pisowni małą literą)
9. nazwy urzędów, władz, instytucji, szkół, np. Szkoła Podstawowa nr 100 w Krakowie (ale szkoła podstawowa - bo mamy na myśli wszystkie szkoły podstawowe, jako typ placówki oświatowej), Telekomunikacja Polska;
10. w tytułach książek, filmów, spektakli teatralnych, widowisk tylko pierwszy wyraz, np. „W pustyni i puszcy” , „Legendsy krakowskie”, jeżeli w tytule pojawia się nazwa własna zgodnie z zasadami piszemy ją wielką literą , np. „Pamiętnik tatusia Muminka”
11. wszystkie (oprócz spójników i przyimków) słowa w wielowyrzowych tytułach gazet i czasopism, jeżeli tytuł odmienia się przez przypadki, np. „Dziennik Polski”, „Kobieta i Życie”
Jeżeli tytuł nie odmienia się przez przypadki, wielką literą piszemy tylko pierwszy wyraz, np. „Żyjmy dłużej”, „Poznaj swój świat”;

Małą literą piszemy:

1. nazwy mieszkańców miast, wsi, dzielnic,
2. nazwy tygodni, miesięcy, okresów kalendarzowych, np. środa, kwiecień, kwartał, wiek, karnawał
Wyjątki: wielki Czwartek, wielki Piątek, wielki Tydzień;
3. nazwy okresów literackich i epok, aczkolwiek można je pisać wielką literą, np. renesans, romantyzm (Renesans, romantyzm)
wyjątek: Młoda Polska
4. (nazwy wydarzeń historycznych, np. powstanie styczniowe, hołd pruski, duga wojna światowa (można je pisać też wielką literą: Powstanie Styczniowe..),
5. nazwy obrzędów, zabaw, zwyczajów (mikołajki, walentynki, oczepiny),
6. nazwy stron świata (zachód, wschód), pojęcia i terminy geograficzne (biegun północny, koło podbiegunowe, równik)
7. przymiotniki utworzone od nazw kontynentów państw, krain, regionów, miast, np. afrykański, polski, czarnomorski, skandynawski, wrocławski, słowiański;
8. nazwy mieszkańców miast, wsi, dzielnic, osiedli, np. gdańszczanin, dąbianin ale uwaga patrz pisownia wielką literą pkt 6,

9. nazwy zwyczajów i obrzędów, np. andrzejki, śmigus-dyngus, lajkonik (ale Lajkonik jako osoba), sobótka;
10. przymiotniki dzierżawcze utworzone od imion własnych odpowiadające na pytanie: jaki?, np. spektakle fredrowskie, koncert moniuszkowskie. uwaga patrz pisownia wielką literą pkt 14

Pisownia „nie” z różnymi częściami mowy

NIE – piszemy łącznie

1. z rzeczownikami, przymiotnikami i przysłówkami pochodzącymi od przymiotników (w stopniu równym).
2. z rzeczownikami (nieporządek, niewygodna, nieprzyjaciel),
 - a. Uwaga: nie Polak, ale Włoch, nie chrześcijanin, ale muzułmanin,
3. z przysłówkami utworzonymi od przymiotników, np. nieładnie, nieźle,
Zapamiętaj:
niejeden (wielu), niewiele (trochę), niektóry (nie każdy) niekiedy(czasem), nieraz (często), ale, nie raz a dwa, na raz, na przykład,
niezbyt, niedowidzieć, niepokoić, niedomagać, niecierpliwość, niecierpliwić, nienawidzić, niewolić, niepodobna, naprawdę, naprzeciw,

NIE – piszemy osobno

1. z wszystkimi formami czasownika, nie chcę, nie ma, nie pisaliśmy,
2. z przysłówkami nie utworzonymi od przymiotników, np. nie tylko, nie bardzo, nie zawsze,
wyjątki: niebawem. nieraz, niezbyt.
3. Z przymiotnikami i przysłówkami pochodzącymi od przymiotników w stopniu wyższym oraz najwyższym (nie cięższy, nie najcięższy, nie lepiej, nie najlepiej),
4. Z liczebnikami (nie troje, nie czwarty). Wyjątek niejeden w sensie wielu,

pisownia wyrazów z częstkami: - bym, -byś, - by, -byśmy, - byście

Pisownia łączna:

1. z formami osobowymi czasownika, np. chciałbym, chcielibyście,
2. gdy czasownik w formie osobowej, jest użyty w funkcji bezosobowej,
np. wypadałoby, wydawałoby się, należałoby;
3. z partykułami i niektórymi spójnikami (byleby, jeśliby, ponieważby, żeby, gdyby, obyś)
Gdzieżbym śmiał.
Obyś wrócił szczęśliwie.
Żebym miał szczęście.
aby, byleby, gdyby, jakby, jeśliby, niby, ponieważby, żeby,

Pisownia rozłączna:

1. po bezokolicznikach,
Przeprosić by wypadło.
2. po formach bezosobowych zakończonych na – no, - to (Zamknięto okna. Zrobiono by natychmiast),
3. kiedy występuje przed czasownikiem, np.
Chętnie bym poszedł spać.
Co byś chciał zrobić.
4. po wyrazach: można, trzeba, warto, wolno (Można by kupić tę sukienkę.).

Zakończenie bezokoliczników – ść, - źć,

1. wymowa - zakończenia bezokoliczników – ść, - źć wymawiamy tak samo niezależnie od pisowni(-ść) – gnieść, gryźć,
2. pisownia – w zakończeniach bezokoliczników piszemy źć, jeśli w formie osobowej występuje –z lub (gryźć – gryzę, znaleźć – znalazła, zawieźć – zawiozła),
3. pisownia – w zakończeniach bezokoliczników piszemy -ść, jeśli w 1. os. czasu teraźniejszego kończy się na –tę, -dę, -sę (gnieść –gniotę, wsiąść – wsiądę, nieść - niosę),
4. czasowniki wziął, wzięłam, wzięłam mają w bezokoliczniku formę **wziąć** (wziąść jest formą niepoprawną, acz często stosowaną)

Zakończenie rzeczowników i przymiotników – dztwo. – dzki, - ctwo, -cki

1. zakończeniach – dztwo, -dzki piszemy, gdy w wyrazach pokrewnych występują spółgłoski: d, dz, dź, dzi
paskudztwo – paskuda
jasnowidztwo – jasnowidza
przywództwo - przewodzić
2. zakończeniach – ctwo, -cki piszemy, gdy w wyrazach pokrewnych występują spółgłoski: t, c, ć, ci, k, cz
bogactwo – bogaty
kupiectwo – kupiec
lotnictwo – lotnik

Przymiotniki nigdy nie mają zakończenia – zki. Tak kończą się tylko rzeczowniki. Jeśli nie wiesz jak napisać zakończenie rzeczownika – z, czy –s, utwórz jego inną formę lub wyraz pokrewny (ogryzki – ogryzać)
Słowo pinezka można zapisać również jako pineska

pisownia z „ą” „ę”

1. nazwy istot niedoroslých: źrebię, dziecię, szczenię.
2. przed **l, ł** w zakończeniach form osobowych czasowników w czasie przeszłym (wyciąłem, wyciąłaś, wyciął, wycięło, wycięliście, wycięli).
3. piszemy wtedy, kiedy wzajemnie się wymienia

gąska	ą	<i>wymienia się na</i>	ę	gęś
ząb				zęby
piąty				pięć
pieniądze				pieniężny

4. piszemy w osobowych formach czasowników
 - ą – czas terażniejszy 3. osoba, l. mng. cz. terażn. - oni piszą
 - ę – czas terażniejszy 1. osoba l. poj. cz. terażn. – ja piszę
 wyjątki: umiem, rozumiem, wiem

5. Rzeczowniki

	r. żeński		r. męski	r. nijaki	przymiotniki r. żeńskiego
Mianownik				szczenię	
Dopełniacz					
celownik				szczeniętom	
Biernik	teczkę		artystę	szczenię	uprzejmą
narzędnik	teczką		artystą		uprzejmą
miejscownik					
Wołacz				szczenię!	

6. Na podstawie tabeli, dla uproszczenia zasady można wysnuć wniosek: w większości rzeczowników w wygłosie wyrazu na końcu wyrazu piszemy -ą, -ę poza celownikiem liczby mnogiej (komu? czemu? się przyglądam – nauczycielom, ławkom). Nie musisz więc pamiętać „tabeli” – **pamiętaj tylko, że rzeczowniki mają na końcu -ą, - ę oprócz celownika l. mng.**
7. Wyrazy do zapamiętania : bęben, gąbka, kąpiel, krępy, prędko, pręt, skręt, tępy, tętno, trąba, wątek, wklęsły, zajęty, zakręt, żołądź.

pisownia wyrazów z -em, - en, - om, -on

1. – en, - on - piszemy bez względu na wymowę przed **f, s, w, z, sz, ch**
 - konfiskować, konserwa, konwalia, benzyna, konszachty, oraz przed **t, d, c, k, g**
kontakt, kalendarz, koncesja, konkretny, kongres
2. – em, - piszemy zgodnie z wymową przed **p, b**
temperatura, emblemat, kombinat,
3. – em piszemy w końcówce celownika l. Mn. rzeczowników,
np. Celowniki – komu? czemu? – książkom, słoniom, drzewom
4. - en, - on – piszemy przed przyrostkami – ka, -ko (sadzono**ka**, słon**ko**, okien**ko**)

Zapisywanie daty

Wyróżniamy trzy sposoby zapisywania daty:

- **21.05.2013 r.** – po cyfrach arabskich oznaczających dni i miesiące stawiamy kropki, po cyfrach roku literkę r.
- **21 V 2013 r.** – nie stawimy kropek, jeśli miesiąc zapisujemy cyfrą rzymską.
- **21 maja 2013 r.** – rzeczownik oznaczający miesiąc zapisujemy w dopełniaczu, po cyfrach nie stawiamy kropek

Często spotykany błąd zapisu miesiący to stosowanie mianownika w zapisie nazwy miesiąca.

1 stycznia (nigdy ~~1-styczeń~~), 12 lipca (nigdy ~~12-lipiec~~)

Czytanie nazwy roku

W wielowyrzowych liczebnikach oznaczających rok tylko ostatni człon odmienia się przez przypadek.

w roku tysiąc **dziewięćsetnym**

w roku tysiąc dziewięćset **dziewięćdziesiątym piątym** (odmieniamy rząd dziesiątek i jedności)

w roku **dwutysięcznym**

w roku dwa tysiące **dwunastym (nigdy dwutysięcznym dwunastym)**

Interpunkcja

Zdania oznajmujące kończymy zazwyczaj kropką.

Zadania pytające kończymy pytajnikiem.

W zakończeniach zdań rozkazujących stawiamy wykrzyknik. Zamiast niego można użyć również kropki – zawarte w zdaniu polecenie staje się propozycją, zachętą.

Cudzysłów i kursywa – znakiem interpunkcyjnym, którego używamy przy zapisywaniu tytułów książek, filmów i dzieł sztuki jest cudzysłów. Stosujemy go także, kiedy w naszej wypowiedzi przytaczamy słowo w słowo to, co napisała inna osoba. Jest to wówczas cytat. Cudzysłów składa się ze znaku otwierającego i zamykającego.

Powieść „Bracia Lwie Serce” napisała

Uwaga!

Mówimy: **w cudzysłowie**, a nie ~~cudzysłowie~~

Kiedy używamy komputera, tytuły lub cytaty możemy zapisać pochyłą czcionką, czyli kursywą?

Nie stosujemy wówczas cudzysłowu.

Powieść *Bracia Lwie Serce* napisała

Dwukropek stosujemy, gdy chcemy:

- Wprowadzić dialog w opowiadaniu
Nagle ktoś krzyknął:
- pomocy!
- Posłużyć się wyliczeniem
Znam już wszystkie litery: a, b c, d,
- Zacytować cudze słowa, które dodatkowo ujmujemy w cudzysłów
Nauczyciel powiedział: „Od jutra wakacje”.

Wielokropek stosujemy, gdy chcemy:

- Z powodu emocji nie kończymy myśli, zaznaczając w ten sposób nasze nadzwyczajne wzruszenie, przejęcie. Stosujemy wówczas wielokropek , trzy kropki ... (jestem taki szczęśliwy ... Gbyby było tak zawsze.
- Za pomocą wielokropka umieszczonego w nawiasie kwadratowym oznacza się opuszczenie fragmentu tekstu
Pytałem go o plany na jutro, [...]! Opuszczona frazę:
czy pójdzie ze mną do kina

Przecinek

Przecinek stawiamy zawsze przed spójnikami: **że, aby, żeby, gdyż, bo, chociaż, zatem, ponieważ, jeżeli, lecz, czyli, ale, więc dlatego.**

Przed spójnikami: **i, oraz, lub, albo, bądź, ani, ni, czy** najczęściej nie stawia się przecinka. Wyjątkiem są sytuacje, gdy w zdaniu spójnik powtarza się po raz drugi i kolejny. Stawiamy wówczas przecinek po powtórzonym spójniku i kolejnym
Okazało się, że i królewna, i krasnale lubią muzykę.

Przecinek w zdaniu pojedynczym

Przecinek stawiamy

- pomiędzy wyrazami, które odpowiadają na to samo pytanie. Najczęściej są to wyliczenia
(Po długim, upalnym marszu dotarliśmy do celu),
- przed spójnikami, **ale, a, lecz, bo, więc, czyli, tylko,** (w znaczeniu przeciwnym).

Pojdę do kina wkrótce, ale nie dzisiaj.

- Po rzeczownikach występujących w wołaczu, a także po słowach wyrażających okrzyki:
ach, och, hej, halo
Wojtku, podaj książkę,
Ach, jaka ona jest piękna.

Przecinka nie stawiamy:

- pomiędzy wyrazami, które odpowiadają na różne pytania,

Poplamiłaś **swoją nową** sukienkę

- przed wyrazami: **i, a (w znaczeniu i), oraz, albo, bądź, lub, czy, ani, ni,**
- jeśli równorzędne części zdania połączone są spójnikami **i, a (w znaczeniu i), oraz, lub, albo, ani, czy.**

Piotr lub Agata dostaną nagrodę.

Piotr lub Agata

Piotr i Agata.....

Przecinek w zdaniu złożonym współrzędnie

- stawiamy przecinek przed spójnikami: **a, ale, lecz, jednak, zaś, natomiast, więc, zatem, toteż, dlatego,**
- nie stawiamy przecinka przed spójnikami: **i, oraz, tudzież, lub, albo, czy, bądź, ani, ni.**
- jeżeli spójnik powtarza się, przed drugim spójnikiem i następnym stawiamy przecinek.

Przecinek w zdaniu złożonym podrzędnie

- W zdaniu złożonym podrzędnie zawsze oddzielamy przecinkiem zdanie podrzędne od nadrzędnego

Padał deszcz, uciekaliśmy do domu.

- Przecinkiem rozdzielamy obustronnie zdanie podrzędne wtrącone w zdanie nadrzędne.
Film, który obejrzałem dzisiaj, bardzo mnie zaniepokoił.